

VARIA. RECENZII

Semnal editorial: *Semper Fidelis. In Honorem Magistri Mircea Ignat*. Editori: Bogdan Petru Niculică și Dumitru Boghian, Editura Istros a Muzeului Brăilei, Suceava 2013, 408 p.

Volumul pe care îl prezentăm în paginile de față constituie un omagiu și un semn de apreciere adus de prieteni, colaboratori și apropiați domnului conf. univ. dr. Mircea Ignat de la Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava, anterior arheolog la Muzeul Bucovinei. Apariția editorială este prilejuită de împlinirea unei frumoase vârste, din care cea mai mare parte a fost dedicată cercetării arheologice a frumoasei zone a Bucovinei. În acest domeniu, preocupările domniei sale au fost complexe și au vizat aspecte particulare ale preistoriei și istoriei vechi. Menționăm contribuțiile aduse la cunoașterea bronzului mijlociu și târziu din această zonă, la analiza descoperirilor de bronzuri preistorice, la problema începuturilor primei epoci a fierului din nordul Moldovei. În egală măsură a fost preocupat de antichitățile de caracter „scitic”, de problemele perioadei Laténe sau de investigarea monumentelor atribuite carpilor și costobocilor ori de începutul perioadei migrațiilor. Cercetarea vestigiilor carpice a constituit subiectul tezei de doctorat („*Dacii liberi din nordul Moldovei*”, coord. Acad. M. Petrescu-Dîmbovița) susținută în 1986 la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. Acumulările cercetărilor arheologice proprii sau în colaborare s-au concretizat în cele zece cărți de specialitate și cursuri universitare, numeroase studii publicate în volume colective, respectiv peste o sută de studii, articole, note, rapoarte de cercetare și articole de popularizare. Domnul Mircea Ignat s-a impus nu doar ca un cercetător neobosit al antichităților zonei Bucovinei dar și ca un formator, îndrumător în cadrul cursurilor universitare și a practicii de specialitate pe care a coordonat-o pentru studenții săi.

După lista celor care au dorit să-l felicite la împlinirea acestei venerabile vârste (*Tabula Gratulatoria*) urmează patru articole care prezintă cariera, personalitatea, realizările și opera profesorului Mircea Ignat. Ele sunt semnate de către cei doi editori ai volumului omagial (B. P. Niculică și D. Boghian) dar și de către Nicolae Ursulescu (Iași), respectiv Dragomir N. Popovici (București).

Paginile volumului includ alte 21 de studii datorate unor colegi din țară și de peste hotare care tratează aspecte diverse ale unor epoci particulare ale preistoriei (neolitic, epoca bronzului, prima și a doua epocă a fierului). Numeroase sunt materialele care semnalează și analizează descoperirile de bronzuri preistorice, cronologia, circulația și semnificația unora dintre piesele confecționate din acest aliaj. Nu lipsesc nici materialele, precum cel semnat de către D. Boghian, care-și propune restituirea unor mai vechi preocupări, de la sfârșitul sec. al XVIII-lea datorate savantului austriac de origine franceză Balthasar Haquet care, în spiritul ideologiei luminilor, de identificare a resurselor unei zone, a adunat informații despre bogățiile minerale ale ținuturilor Bucovinei, recent intrată în componența statului habsburgic. Un alt studiu (A. Asăndulesei, F.A. Tencariu, S.C. Enea, D. Boghian – *Măsurători topografice și investigații geofizice în așezarea preistorică de la Tăcuta, punct Dealul Miclea, județul Vaslui. O abordarea integrată, în mediul GIS*) prezintă rezultatele investigațiilor geofizice și a măsurătorilor topografice efectuate în așezarea preistorică de la Tăcuta – *Dealul Miclea* (j. Vaslui). Semantica unor categorii particulare de simboluri și artefacte din neolitic și eneolitic este analizată în trei studii datorate Ioanei M. Bădocan (*Simboluri solare în neolitic și eneolitic*), lui S. C. Enea (*Modele miniaturale din lut ale topoarelor eneolitice din spațiul carpato-danubian*), iar ultimul lui S. Țerna (*On the stone figurines of the Cucuteni-Tripolye culture*).

Seria studiilor ce prezintă o serie de aspecte ale epocii bronzului este deschisă de către arheologul baimărean C. Kacsó, care pornind de la câteva observații mai vechi pe marginea unei teze de doctorat dedicată monumentelor culturii Wietenberg din Transilvania, încheie cu un sintetic excurs de prezentare a cercetărilor din ultimul deceniu ce au vizat cunoașterea acestei culturi. Problema terminologiei utilizate pentru desemnarea descoperirilor de tip Costișa-Komariv din Bronzul Mijlociu este analizată de către I. Ignat, începând de la succesiunea cronologică a definirii acestor descoperiri, dar raportându-se și la cele mai recente monumente puse în valoare, mai ales, în zona Moldovei centrale și nordice (*O abordare a terminologiei perioadei mijlocii a epocii bronzului pe teritoriul României. Studiu de caz: complexul cultural Costișa-Komariv*). Mult discutată problemă a semnificației cenușarelor culturii Noua, din Bronzul Târziu este reluată de către M. Wittenberger (*Câteva considerații privind cenușarele culturii Noua*). Autorul se oprește la două explicații plauzibile, și anume, cenușarele ca rezultat al degradării structurilor de locuire și anexe din așezările acestei culturi, respectiv cenușarele interpretate ca și depozite votive.

O serie de aspecte ale producerii, utilizării, distribuției și scoaterii din uz a bronzurilor preistorice sunt discutate într-un grupaj consistent de studii. Primul prezintă un depozit de bronzuri descoperit întâmplător în anul 2010 în județul Vaslui (C.C. Lazanu, C.N. Ursache, *Depozitul de bronzuri de la Oțeleni – cimitirul ortodox (com. Hoceni, jud. Vaslui)*). Depozitul este compus din seceri ale tipului Heleşteni, un vârf de lance de tip Krasny Mayak și un fragment de cuțit aparține seriei depozitelor Râșești-Băleni, documentate la sfârșitul epocii bronzului în zona est-carpatică. Răspândirea pandantivelor cruciforme, cu placă triunghiulară și brațe circulare în zona de la nord și nord-vest de Marea Neagră, problemele legate de confecționarea, variabilitatea și cronologia acestor piese sunt analizate de către V. Diaconu (*Late Bronze Age Metallic Pendants from the north-west and north of the Black Sea*). Originea acestor podoabe din perioada finală a epocii bronzului trebuie căutată, în opinia autorului, în zona central europeană. Descoperirea unui topor de bronz cu disc și spin este semnalată de către un colectiv de autori compus din László A., V. Merlan, I. Sandu și A.V. Sandu (*Un topor de luptă cu disc și spin descoperit în Moldova*). Și această piesă este o dovadă a relațiilor de la sfârșitul epocii bronzului a zonelor est-carpatică cu părțile Tisei Superioare. Un plus de valoare este dat de analiza chimică a compoziției piesei, dată fiind penuria acestor date. Alte două piese preistorice de bronz (un celt și un fragment de la un cuțit) descoperite cu ocazia unor cercetări de suprafață în cuprinsul sitului de la Șcheia – Siliște sunt publicate în paginile acestui volum (S. Ignătescu, *Două obiecte de bronz descoperite la Șcheia – Siliște*). Remarcăm și în acest caz publicarea rezultatelor analizei spectrale a celor două piese. Date despre depozitul de bronzuri de la Mamayivtsi sunt furnizate de către M. Il'kiv în contextul prezentării rezultatelor unor cercetări efectuate în proximitatea locului descoperirii acestui depozit (*Archaeological Prospecting in the vicinity of Mamayivtsi deposit localization*). Un studiu consistent este dedicat psaliilor de bronz ce intră în compoziția depozitului de bronzuri de la Vetîș (j. Satu Mare) de către T. Bader (*Stangenknebel im Kontext mit dem Hortfund von Vetîș*). Este publicat un catalog al descoperirilor de psalii de tip Vetîș, precum și a celor câtorva piese apropiate tipologic, apoi se discută contextul descoperirii, modul de utilizare, respectiv poziția cronologică și arealul răspândirii acestor artefacte datate în sec. 9–8 î. Hrs. Câteva obiecte de cupru și bronz recent descoperite în Podișul Sucevei sunt publicate de către B.P. Niculică și M. Andronic (*Obiecte de cupru și bronz descoperite în Podișul Sucevei*). Pentru două dintre piesele de cupru sunt menționate și procentul de cupru așa cum reiese din analizele spectrale. Autorii încearcă, pe baza informațiilor disponibile să stabilească o corelație între piesele publicate și unele culturi, documentate arheologic în zona Podișului Sucevei. M. Kashuba și O. Levitski analizează impactul culturilor carpato-dunărene (așa-numitele culturi hallstattiene) asupra proceselor cultural-istorice ce s-au petrecut în zona nord-pontică la finalul epocii bronzului și în prima epocă a fierului, mai precis în etapele Ha A-C (*Impact of the Hallstattian (Carpathian-Danube) cultures (Ha A – Ha C) on the cultural-historical processes of the Northern Black Sea region*). Autorii i-au în calcul o participare efectivă a unor grupuri de populație aparținând culturilor „hallstattiene” la răspândirea unor practici, transferuri tehnologice, bunuri finite, tipuri de construcții în regiunea carpato-nistreană. O sinteză a rezultatelor cercetărilor efectuate într-o

serie de așezări fortificate din sec. VI–III î. Hrs., din apropierea nucleului de la Saharna (Rep. Moldova) se regăsește în acest volum. Este datorată unui colectiv compus din I. Niculiță, A. Zanoci și M. Băț (*Fortified settlements of the 6th- 3rd centuries BC in the southern part of the Middle Dniester*). Importurile grecești descoperite cu ocazia cercetărilor reprezintă repere deosebit de valoroase pentru precizarea cronologiei și evoluției acestor situri. Un exemplar, nou descoperit în județul Vaslui, de vas cu toate zoomorfe, constituie motivul unei abordări sintetice a produselor ceramice de acest gen din Moldova, vase puse în legătură cu influențele sarmatice în mediul atribuit dacilor liberi. Articolul este semnat de G.D. Hânceanu (*Les vases avec anses zoomorphes de l'espace de la Moldavie. Un nouvel exemplaire découvert dans le Bassin de la rivière de Bârlad*). Ultimul studiu de arheologie din acest volum, semnat de I. Mitrea reprezintă o privire sintetică asupra unei comunități creștine rurale din sec. V–VII cercetate în localitatea Davideni, jud. Neamț (*The Christian rural community of the 5th – 7th centuries of Davideni-Neamț*). Numeroasele piese de factură creștină, fragmentele ceramice și alte artefacte cu cruci incizate pe suprafața lor sugerează o comunitate creștină importantă, poate chiar un centru important care apare și se dezvoltă în contextul refacerii puterii bizantine la Dunărea de Jos (și în zonele adiacente) sub Justinian.

Volumul mai include un articol care prezintă aspecte ale restaurării unor vase ceramice descoperite în necropola tumulară din epoca bronzului de la Horodnic de Jos (D. Fărtăiș, *Restaurarea unor piese ceramice din necropola tumulară de la Horodnic de Jos (jud. Suceava)*). Ultimul studiu din volum este unul de etnografie și analizează anumite valențe ale spațiului locuit din zona bucovineană (M. Camilar, *Universul mitologic al dobândirii și amenajării spațiului de locuire în arealul antropogeografic bucovinean. Cutume și realități etnoistorice ale vetrelor de locuire din societatea tradițională*). Autorul abordează aspectul întemeierii așezărilor prin recursul la mărturiile arheologice, tradiția istorică, dar și sursele scrise, în cazul atestărilor medievale.

Inițiativa colegilor suceveni este mai mult decât salutară, nu doar prin fireasca (și necesară!) omagiere a unei personalități care și-a închinat o parte a vieții descifrării și cunoașterii trecutului Bucovinei, dar și prin valoarea contribuțiilor care s-au reunit în acest volum.

Dr. Ioan Bejinariu
Muzeul Județean de Istorie și Artă din Zalău

Philip A. Harland, *Associations, Synagogues, and Congregations Claiming a Place in Ancient Mediterranean Society*, Ontario, Kitchener, 2013, 266 pp. B.R 45.2. H37. 2013

From a bird's eye view of culture in the Roman empire, Judean synagogues and Christian assemblies stand together as cultural minority groups, primarily due to their shared devotion to only one God in a culture where the acceptance of many gods was standard¹.

The religious analysis of people associations is the main thesis of the author which is very well described in all nine chapters of the book. The structures of the family and the networks of the households played a key role in the formation and expansion of the Christian and Judeans congregations. These two types of associations have a different notion of *familia* in contrast to roman *familia* and it that is a different way in which this structures are communicating one with other.²

In this writing, the author is relying on both kind of sources: primary and secondary. All statements are attested throughout literarly and epigraphic evidence as we ca see from the links that are exposed in almost every page. In this book the subject is treating one particular problem and do not emphizases all aspects of the Mediterreanean society and we can realize that from authors own words when he anaylises

¹ Harland, 2013, p. 7.

² see chapter I, pp. 8–18.